

Нижні (або внутрішні) планети – планети, орбіти яких лежать всередині орбіти Землі.

Верхні (або зовнішні) планети – планети, орбіти яких лежать поза земною орбітою.

Конфігурації планет – характерні положення планет відносно Сонця і Землі.

Нижнє сполучення (з'єднання) – конфігурація, при якій внутрішня планета проходить між Сонцем і Землею. В нижньому сполученні планета знаходиться в положенні, яке найближче до Землі.

Верхнє сполучення (з'єднання) – конфігурація, при якій планета проходить строго за Сонцем. У верхньому сполученні планета знаходиться найдалше від Землі.

Елонгація (лат. *elongation* – відхилення) – момент найбільшого кутового віддалення внутрішньої планети від Сонця. Елонгація Меркурія становить $17^\circ - 27^\circ$ (внаслідок значної еліптичності орбіти Меркурія може наблизитися до Сонця на відстань 0,31 а.о. або віддалитися на відстань 0,47 а.о.), а Венери – 48° (орбіта Венери майже колова, і тому відстань від планети до Сонця змінюється неістотно).

Східна елонгація - момент найбільшого кутового віддалення внутрішньої планети на схід від Сонця, при якій наступають найкращі умови видимості планети увечері у західній частині неба.

Західна елонгація - момент найбільшого кутового віддалення внутрішньої планети на захід від Сонця, при якій наступають найкращі умови видимості планети вранці у східній частині неба.

Протистояння – конфігурація зовнішньої планети, при якій кут між напрямком на планету і Сонцем складає 180° .

Велике протистояння – протистояння, під час якого планета знаходиться поблизу перигелію своєї орбіти.

Квадратура - конфігурація зовнішньої планети, при якій кут між напрямком на планету і Сонцем складає 90° . Розрізняють східну і західну квадратури.

Зоряний (сидеричний) період – проміжок часу, за який планета здійснює повний оберт навколо Сонця відносно зір.

Синодичний період – проміжок часу між двома послідовним однаковими конфігураціями планети.

Взаємозв'язок синодичного і сидеричного (зоряного) періодів обертання планет. Нехай T – сидеричний (зоряний) період обертання планети, а T_0 – сидеричний період обертання Землі (зоряний рік); S – синодичний період обертання планети. Середнє значення дуги, яку проходить планета за одну добу, називається середнім рухом і дорівнюватиме $n = \frac{360^\circ}{T}$, а середній рух Землі –

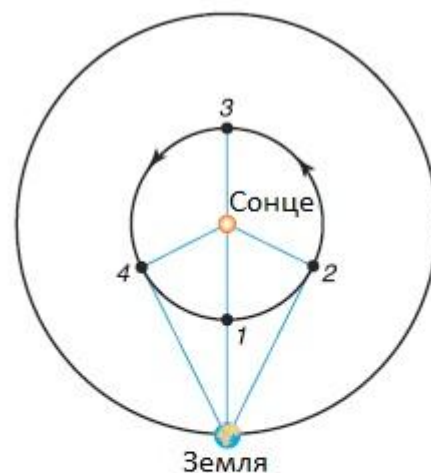

Схема конфігурацій нижніх планет:

- 1 - нижнє з'єднання;
- 2 - західна елонгація;
- 3 - верхнє з'єднання;
- 4 - східна елонгація

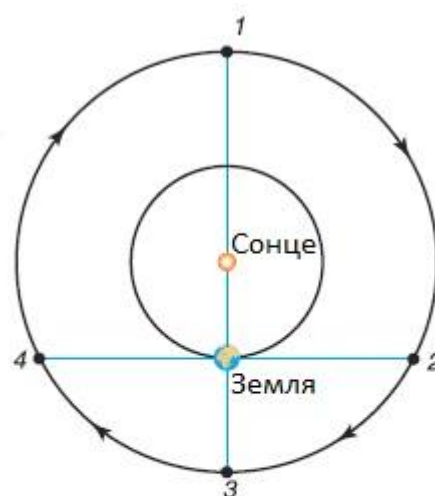

Схема конфігурацій верхніх планет:

- 1 - з'єднання;
- 2 - західна квадратура;
- 3 - протистояння;
- 4 - східна квадратура

$$n_0 = \frac{360^\circ}{T_0}. \text{ Для нижніх планет: } T < T_0; n > n_0.$$

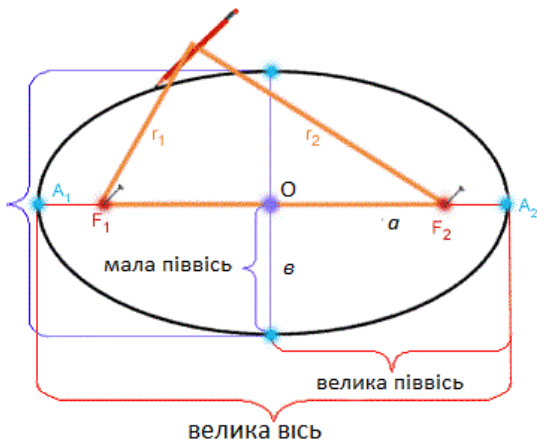
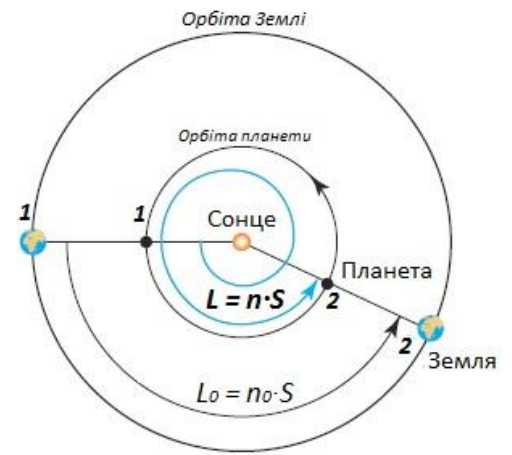
Одноименні з'єднання таких планет (наприклад нижні з'єднання) настають через синодичний період обертання, за який Земля проходить дугу $L_0 = n_0 \cdot S = \frac{360^\circ}{T_0} \cdot S$. Планета, забігаючи вперед, здійснює один оберт навколо Сонця і доганяє Землю, проходячи кутовий шлях $L = 360^\circ + L_0$, який дорівнює $L = n \cdot S = \frac{360^\circ}{T} \cdot S$. Віднімаючи від останньої рівності попередню, одержимо рівняння синодичного руху для нижніх планет:

$$\frac{1}{S} = \frac{1}{T} - \frac{1}{T_0}.$$

Для верхніх планет рівняння синодичного руху має вигляд:

$$\frac{1}{S} = \frac{1}{T_0} - \frac{1}{T},$$

так як $T > T_0; n < n_0$.

Орбіта (від лат. *orbis* – коло) – траєкторія, по якій одне небесне тіло рухається в просторі відносно якого-небудь другого небесного тіла.

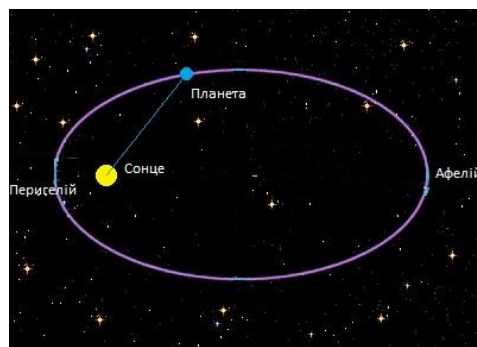
Еліпс (від грец. *elleipsis* – опущення, нестача) – плоска замкнута крива другого порядку, сума відстаней від будь-якої точки її до двох заданих точок, які називаються фокусами, є величиною сталою і рівна великій осі еліпса.

Велика піввісь еліпса – половина відрізка прямої, що з'єднує найбільш віддалені одну від одної точки еліпса. Велика піввісь еліпса проходить через його фокуси.

Ексцентриситет (від лат. *ex* – з, від *centrum* – середина) – міра стиснення еліпса, що дорівнює відношенню відстані між фокусами до великої осі еліпса.

Радіус-вектор планети – відрізок прямої, яка з'єднує точку орбіти планети із Сонцем.

Перший закон Кеплера – кожна планета рухається навколо Сонця по еліпсу, в одному з фокусів якого знаходиться Сонце.

Другий закон Кеплера – радіус-вектор планети за однакові проміжки часу описує рівні площі.

Третій закон Кеплера – квадрати зоряних (сидеричних) періодів обертання планет навколо Сонця відносяться як куби великих півосей їх орбіт:

$$\frac{T_2^2}{T_1^2} = \frac{a_2^3}{a_1^3},$$

де T_1 і T_2 – зоряні (сидеричні) періоди обертання планет),

a_1 і a_2 – великі півосі орбіт (середні відстані планет від Сонця).

Якщо T задано в роках і a – в астрономічних одиницях, то, приймаючи для Землі $T_0 = 1$ рік і $a_0 = 1$ а. о. , отримаємо для будь-якої планети: $T^2 = a^3$.

Якщо період обертання визначають у земних добах, то: $T = 365,26^2 \sqrt{a^3}$.

Перицентр (грец. *peri* – префікс, що означає: навколо, зверху і *центр*) – точка орбіти небесного тіла, найближча до тіла, навколо якого відбувається рух. Якщо центральним тілом є Земля, то це *перигей*, зоря – *периастр*, Місяць – *периселеній*, Венера – *перигесперій*, Марс – *періарій*, Юпітер – *перійовій*, Сатурн – *перикроній* і т.д.

Апоцентр (грец. *apo* – віддалення і *центр*) – точка орбіти небесного тіла, найвіддаленіша від центрального тіла. В окремих випадках апоцентр називають *апогей*, *апоастр*, *апоселеній*, *апогесперій*, *апоарій* і т.д.

Перигелій – найближча до Сонця точка орбіти планети, астероїда, комети.

Афелій – точка орбіти тіла Сонячної системи, яка найбільш віддалена від Сонця

Астрономічна одиниця – середня відстань від Землі до Сонця; 1 а.о. = 149 600 км $\approx$ 150 000 км.

Третій закон Кеплера, узагальнений Ньютоном – квадрати сидеричних періодів обертання планет, помножені на суму мас Сонця і відповідної планети, відносяться як куби великих півосей їхніх орбіт: